

Myt på myt byggde sjukpolitiken

Lata norrlänningar och överkänsliga kvinnor. Så kunde det låta om sjukskrivningsbomben 2002. Forskaren Björn Johnson gör i en ny bok mos av debatten som bäddade för dagens kritiserade reform.

Text: ANNA TIBERG Illustration: ROBERT NYBERG

Vid mitten av 1990-talet var sjukfrånvaron historiskt låg. Sedan började kostnaderna stiga i rasande takt.

Arbetsmiljön som försämrats av krisen var problemet, sa vänstern. Men våren 2002 fick en ny beskrivning genomslag. Bilden målades upp av borgerliga ledarskribenter med Dagens Nyheter i spetsen, följda av arbetsgivarna: Människors attityd har förändrats. De kanske tror att de är sjuka, men egentligen utnyttjar och småfuskar de med försäkringen. Slutsatsen blev att reglerna var för frikostiga. Sex år senare klubbades så en hårt uppstramad försäkring igenom av den borgerliga majoriteten.

Forskaren Björn Johnson på Malmö Högskola gör i boken

Björn Johnson har skrivit boken *Kampen om sjukfrånvaron*.

Kampen om sjukfrånvaron mos av argumenten. Vänsterns svar att stressen ökade i arbetslivet efter krisen håller han med om, men kartlägger att även den förklaringen är felaktig.

För Johnson slår fast att de svenskar som blev sjuka inte var

»Vi kan inte ha en försäkring som vi bråkar om inför varje val.«

problemet. I själva verket var det de som inte kunde komma tillbaka till arbetslivet som ökade massivt, alltså de långtidssjukskrivna.

Varför?

Som ofta en kombination av orsaker, enligt Johnson. De kan sammanfattas: rehabiliterings-systemets kollaps. Han hänvisar till forskaren Tor Larssons undersökningar på nu nedlagda Arbetslivsinstitutet. En forskning som enligt Johnson har ignorerats av alla som borde ha brytt sig.

Larsson beskriver hur de anpassningsgrupper som kopplades in vid svårösta sjukfall slutade att fungera i mitten av nittiotalet. Dels på grund av ändrad lagstiftning, dels nedskärningar. Samtidigt drogs lönebidrag in, och företagshälsovården monterades ned. Arbetsförmedling och Försäkringskassa förlorade redskapen för att lösa svåra sjukskrivningsfall. Den partssamverkan systemet byggt på ersattes av myndighetsutövning. Ansvaret bollades runt och hamnade ofta i knät på "närmaste chefen" utan befogenheter att hjälpa. Många arbetsplatser,

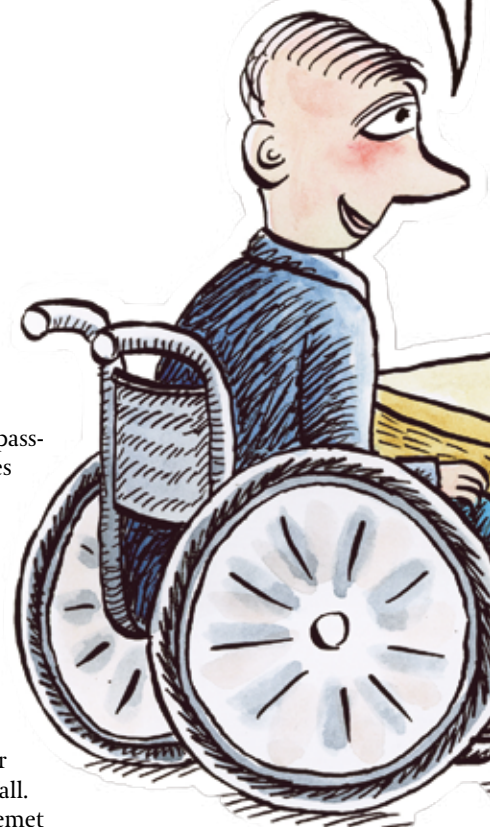
»Man kan friskförklara folk som inte har någon arbetsförmåga.«

kommuner och landsting har knappt några "lättare" jobb kvar i dag. Möjligheten att omplacera har minskat drastiskt.

– **Regeringens reform** är ett stort experiment. Den behandlar bara symptomen, den visar att man på administrativ väg kan friskförklara folk som inte har någon arbetsförmåga, säger Björn Johnson.

– Nu behöver arbetsgivare inte ens betala för att bli av med sjukpersonal genom att köpa ut dem. De behöver i många fall bara

KAN MAN FÅ ETT JOBBTIPS?

vänta tills sexmånadersgränsen har passerats, och säga upp dem i stället.

Det var S-regeringen som på 90-talet började med de åtgärder som gjorde att rehabiliteringen kollapsade, säger han. Nu driver borgarna utvecklingen vidare i en ännu värre riktning. Lösningen skulle i stället vara att försöka laga det som rivits sönder, om det nu går.

– Åtminstone inom det offentliga borde det finnas en möjlighet att komma tillbaka till lättare jobb, att staten tar ett större ansvar.

– Vi kan inte ha en försäkring som vi bråkar om inför varje val. Jag tror på en radikal omprövning av politiken. En ny parlamentarisk utredning med forskare från olika håll. I mitten av 90-talet lämnade staten både de sjuka och arbetsgivarna i sticket. Sedan har sjukskrivningarna blivit läkarnas fel, och Försäkringskassans handläggares. Men det är de politiska besluten som styr. ■

7 felaktiga föreställningar om sjukskrivningar

SVERIGES SJUKSKRIVNINGSEPIDEMI

► Medier beskrev en explosion av ny sjukdom i landet. Men flera statistiker har räknat ut att närmare 85 procent av ökningen i sjukfrånvaron mellan 1996 och 2002 inte berodde på att fler sjukskrev sig. Sjukskrivningarna blev i stället längre. Frågan var alltså inte varför folk blev sjuka, utan varför de inte kunde återvända till arbetslivet.

MYT 1

DET ÄR DE ARBETSLÖSAS FEL

► Arbetslösa sjuka stack ut i statistiken. I debatten fick vi höra hur folk sjukskrev sig i beräknande syfte, ville tjäna pengar eller slippa söka jobb. Men socialförsäkringsutredningen kunde 2006 slå fast att de arbetslösa som gått till sjukförsäkringen hade minskat mellan 1996 och 2005. Det var färre arbetslösa som blev sjuka, men de som redan var sjuka, fortsatte att vara det.

MYT 2

DET ÄR NORRLÄNNINGARNAS FEL

► Flera Norrlandsläns överrepresentation i statistiken framställdes som suspekt. Socialförsäkringsutredningen talade om "sjukskrivningskultur". Björn Johnson tror att en del kan förklaras av naturliga orsaker som ålderskillnader. En del kan också ha att göra med skillnader i hur acceptansen för att gå hemma ser ut i olika regioner. Men det finns inga bevis för att norrlänningarnas sjukskrivningar ökade vid den här tiden. Och sjuktalet i det glesbefolkade Norrland hade ingen som helst betydelse för ökningen på rikspanet.

MYT 3

DET ÄR DE UTBRÄNDAS FEL

► Får man sjukskriva sig i Sverige bara för att man är lite trött? Utbrända kvinnor utpekades som en nyckelgrupp bakom ökningen. Enligt fuskförespråkarna var de hypokondriska, överkänsliga och borde byta jobb. Sanningen är att diagnosen utbrändhet som allra mest berörde 3 procent av de sjukskrivna. De stressrelaterade diagnoserna har totalt sett aldrig utgjort mer än 12-14 procent.

MYT 4

INGEN KNEP ÅT FUSKARNA

► Den socialdemokratiska regeringen gav år 2005 extra resurser för att se hur stort fuskat bland de sjuka var. 300 kontrollanter anställdes på Försäkringskassan. De lyckades under två år lagföra 378 personer, alltså drygt en per anställd. Av dessa var det bara en liten del som verkligen fuskat med sjukförsäkringen.

MYT 5

SJUKFRÅNVARON HOTAR STATSFINANSERNA

► Från 74,6 miljarder år 1998 till 132,3 miljarder 2003. Ersättningen till sjuka kunde få den svenska välfärden att haverera skrek debattörerna. Björn Johnson skriver om hur socialförsäkringssystemet är kopplade till varandra. Han tittar på hela systemet, och jämför med statens intäkter. Slår man ihop kostnaderna för alla socialförsäkringarna och jämför mot BNP, var kostnaderna lägre än på länge i början av 2000-talet. Man får gå tillbaka en bit in på 1970-talet för att hitta så låga kostnader.

MYT 6

FUSKARNA INVADERADE SJUKFÖRSÄKRINGEN

► Folket har börjat sjukskriva sig i onödan. Den största svindlingen mot den bilden är att det var de redan sjuka som fick svårare att komma tillbaka. Björn Johnson hänvisar till forskning om rehabiliteringssystemets kollaps. Rehabiliteringsaktörer i landet bakbands av ny lagstiftning. Den försämrade ekonomin gjorde att möjligheterna till lättare jobb försvann på många arbetsplatser.

MYT 7

